

На 5 април 2012 г. се навършват 50 години от закриването на последните концлагери на комунистическия режим в България край Ловеч и Скравена. На същата дата през 1962 г. Политбюро на ЦК на БКП начело с Тодор Живков тихомълком взима решение да закрие своето тайно творение, което създава през 1959 г. Причината е, че в партийната върхушка гръмва скандал за убийствата в лагерите и това застрашава властта на Живков.

Сайтът Държавна сигурност.com отбелязва годишнината с публикуването на поредица, която разкрива малко известни или забравени факти за последните лагери на комунизма. Материалите са час от документалната книга на журналиста Христо Христов [„Секретното дело за лагерите”](#), която наскоро издателство „Сиела” преиздаде.

В [част 1](#) от поредицата беше представена политиката на комунистическото управление след 9 септември 1944 г. за създаване на концлагери в страната и въдворяването на „политически опасни лица” в тях, както и на хора, оценявани от ДС като потенциални врагове на „народната власт”.

Част 2 е посветена на началото на лагера край Ловеч през 1959 г. В нея се осветляват разпорежданията на близкия на Тодор Живков зам.-министър на вътрешните работи ген. Мирчо Спасов за създаването на изключително тежък и жесток режим. [:](#)

Написано от Христо Христов
Четвъртък, 29 Март 2012 15:46

Първите лагеристи са настанени в няколко бараки останали от младежката бригада, строила ж. п. линията Ловеч-Троян. Лагерът се намира на около 3 км от Ловеч по посока Троян в близост до разклона за с. Хлевене. Първият шеф на Трудовата група-Ловеч (ТГ), за кратко е полк. Иван Тричков, началник на лагера в Белене. След това за началник е назначен Петър Гогов, дотогава зам.-началник на Белене.

Началото на Трудовата група

Бившият лагерист **Тодор Минков** от София, задържан през 1957 г. по време на една от "хулиганските" акция и изпратен в Белене без съд и присъда, е сред първите, които са докарани в лагера край Ловеч. Като дата на заминаването за новия лагер в показанията си той посочва 10 септември 1959 г.:

"Вкараха ни в дълга барака с нарове на два етажа. Още първата вечер ни биха милиционери. На другия ден ни закараха на мястото на бъдещата кариера да къртим камъни и с бягане да ги носим на 150-160 м., където ги струпвахме на камари. При бягането минавахме по коридор от милиционери, които от двете страни ни биеха с тояги. Побоят командваше капитан Горанов, той също биеше..."

Първата група от новопристигнали лагеристи наброява около 40-50 души. Само след няколко месеца край Ловеч вече има около 1000 души. При идването на нови въдворени под командването на Горанов се е изпълнявал специален "ритуал", приет като традиционен за лагера – старите са строявани на плаца в шпалир и им е било заповядано да бият с тояги новодошлите. Който не е изпълнявал също е получавал тояга.

Режимът в лагера

Сутрин денят е започвал към 4-5 ч. без значение от сезона. "Нямаше лято, нямаше зима. Откарваха ни на кариерата, където работихме до късно през нощта, защото много хора

Написано от Христо Христов
Четвъртък, 29 Март 2012 15:46

не можеха да си изкарат нормите", спомня си лагеристът Тодор Минков. Почивка се е разрешавала само на обяд за един час. Товаренето на влаковата композиция е трябвало да се извърши за 5-10 мин. Дневната норма за мъжете е била между 8-20 куб. м. камъни. Всичко се е извършвало на бегом.

Храната обикновено се е била постна и предимно от зеленчуци - цвекло, зеле, спанак, бобена чорба, сутрин – студен чай с парченце мармалад. Дневната дажба от хляб е била около 700 гр. и се е давала наведнъж вечер като се е изяждала веднага. Къпането е ставало само в близката р. Осъм. Лагеристите са обличани в стари войнишки дрехи, били са възлясали, а в бараките не е могло да се спи от дървеници и други паразити. Повече от година не е имало никакво лекарско обслужване. Бившият лагерист Нено Христов от с. Изворово, Старозагорско признава:

"Никога през живота си не бях виждал гнойни рани по телата на хората, в които имаше червеи. Единственото нещо, което можеше да се направи бе да помолиш близките да уринират върху раните по гърбовете, за да заздравеят, други средства нямаше..."

Назначената през юли 1990 г. от военната прокуратура лекарска експертиза, в която са ангажирани светилата на здравеопазването ни като проф. д-р **Стойчо Раданов**, ръководител катедра по "Съдебна медицина" на Медицинска академия, прави потресаващи изводи:

„Лагеристите не са имали възможност да говорят помежду си, да поддържат контакт с външния свят, да предявяват претенции и оплаквания, да запазят личното си достойнство и самочувствие на човешки същества. Още при постъпването в лагера, както и по време на целия престой в него, повечето от тях са били жестоко и в повечето случаи безпричинно бити с тояги и гумени маркучи... Условията на живот са носили известен белег на неоправдан садизъм..."

Устните заповеди на Мирчо Спасов

Писмени разпореждания за режима в лагера не са давани. В показанията си всички от ръководството на Трудовата група сочат, че са действали единствено по усти указания

Написано от Христо Христов
Четвъртък, 29 Март 2012 15:46

на близкия на Тодор Живков зам.-министър на вътрешните работи **Мирчо Спасов**.
Началникът на лагера
Петър Гогов

признава при първия си разпит през март 1990 г.:

"Нормативни документи нямаше. Всичко се изпълняваше по устни заповеди на Мирчо Спасов. Здравен пункт се създаде през ноември 1961. Чакъров (Делчо Чакъров е началник на отделение "Въдворяване и изселване" при МВР, б. а.) от София ми се обади да не правим свиждания. Разрешавахме колети с храна до 2 кг и до 100 лв. на месец. Къпането ставаше в неделя следобед на реката – това бе заповед на Мирчо Спасов, устна по телефона. Той забрани болните да се изпращат в болница и разпореди трупове да не се връщат на близките."

Цвятко Горанов, началник-обект в лагера, заявява пред прокурора:

"С откриването на ГТ-Ловеч Мирчо Спасов устно нареди да се работи от изгрев до залез слънце. Той не издаваше писмени заповеди. Мирчо Спасов каза, че тези хора трябва да работят при много тежък режим "да им се напукат ръцете от работа и когато излязат навън да свалят шапка на работника". На нас казваха, че всички, които идват са криминални престъпници и ние ги смятахме за такива. Аз лично никога не съм нанасял побоища, нито съм убивал. Те умираха от тежък физически труд, слаба храна. Често се избиваха помежду си."

Десетина дни след като се прехвърлихме в лагера дойде Мирчо Спасов и ми каза: "Това са най-непоправимите криминални престъпници. Те трябва да работят при най-тежък режим от тъмно до тъмно, при най-високо напрежение! Почивка само на обяд! Да работят до умиране!" Никакви дисциплинарни наказания не са налагани, защото нямаше правилник. Нямаше норми. Ние изпълнявахме само нарежданията от горе."

Самият Мирчо Спасов твърди, че "министър Георги Цанков ми даде задача да отговарям за лагера след като той вече функционираше. Наредил съм режима да бъде строг". По това време като зам.-министър на МВР по ДС отговаря за две централни поделения и няколко служби между които отделение "Въдворяване и изселване", към което се водят лагерите и изселванията. По този начин Мирчо Спасов се превръща в едноличен шеф на лагера и още при създаването му се разпорежда така, че никой друг освен него да има достъп до адското място.

За това свидетелства и първият секретар на окръжния комитет на БКП в Ловеч по това

Написано от Христо Христов
Четвъртък, 29 Март 2012 15:46

време Дочо Шипков: "През 1960 г. лично при мен идва Мирчо Спасов и ме уведоми, че в лагера са настанени престъпници и хулигани и затова режимът е строг. Каза още, че лагерът би на централно подчинение на МВР. Препоръча ние да не се интересуваме и да не се месим в работата на лагера".

След арестуването му през март 1990 г. от военна прокуратура **Мирчо Спасов** признава:

"Това, че съществуваше лагера в Ловеч се знаеше много добре от Политбюро на ЦК на БКП и от ръководните и партийни кадри в страната. Знам, че по същото време на партийни събрания имаше изказвания, че лагера в Ловеч е внесъл порядък в страната. От всички, включително и от Тодор Живков се знаеше, че режима в лагера е много строг, и бих казал суров. Указания за този режим се даваха от ръководството на МВР и от Политбюро. Тези указания се даваха директно на мен от министър Цанков.

□

Такъв тежък режим беше създаден за превъзпитаване на настанените в лагера престъпници. По това време се смяташе, че един голям криминален престъпник е и политически престъпник, и че взиманите спрямо него мерки са законни. Това беше виждането на ЦК на БКП. Аз законите не ги правех, аз бях само един изпълнител".

Надпреварата в издевателствата между Газдов и Горанов

По време на съществуването на лагера зам.-началникът **Цвятко Горанов** и офицерът на Държавна сигурност в лагера

Николай Газдов

си съперничат в побоищата и издевателствата. Бившият лагерист Александър Златарски от София описва много садистичните им наклонности така: "Горанов и Газдов биеха зверски, биеха така жестоко все едно, че се вживяваха като правеха това. Може би биеха от любов към побоя. След като те започваха се знаеше какъв е края на човека".

Газдов пристига в Ловеч като оперативен работник по ДС от ТВО Белене през 1960 г.

Написано от Христо Христов
Четвъртък, 29 Март 2012 15:46

При първия си разпит заявява: "Всички заповеди на задържани бяха подписани от Мирчо Спасов, нямаше прокурорски подпис или подпис на вътрешния министър. Заповедите за въдворяване бяха за срок от 1 година. Задържаните бяха само криминално изявени лица, поне така пишеше в справките им".

Бившият бъчвар, роден през 1920 г. в с. Деляновци, Великотърновско и приет за член на БКП през 1945 г., обаче е ненадминат в методите, чрез които упражнява ежедневен физически и психически терор над лагеристите. "До идването на Газдов режимът в лагера бе такъв, че даваше гаранции на този задържан, който не изпълняваше нормата, че някога ще излезе жив от лагера. След пристигането на Газдов тази гаранция отпадна. Той се разпореждаше с живота на лагерниците без да се съобразява дали те са си изпълнили нормата или не", заявява бившият лагерист Георги Йосифов. Той цитира една от любимите фрази на майора от Държавна сигурност: "На кариерата бачкане и бой до смърт!"

Признанията на началника на лагера Гогов

Началникът на лагера **Петър Гогов** признава пред прокуратурата:

□

„Аз лично съм присъствал на побой нанасян от Газдов и Горанов. Горанов ги биеше с бастун навсякъде, не гледаше къде удря. Много пъти съм му правил забележка да не бие хора, дори едни път му взех бастуна и го направих на парчета. Той после започна да бие с дъска. Газдов и той биеше комуто му падне, но повечето нареждаше на затворници да бият други задържани. Не съм констатирал дали след такъв побой е настъпила смърт на някой задържан. Окръжният началник на МВР-Плевен Георги Аргиров ми каза, че който умре – умре. Който остане жив остане и като излезе и види работник, да му сваля шапка. От него разбрах, че това указание е дадено от Тодор Живков, той го предал на Мирчо Спасов, който го казал на Аргиров, а той на мен“.

Газдов е имал свой смразяващ "специалитет", който е демонстрирал нееднократно пред лагеристите, потвърден в показанията на повечето оцелели от ада край Ловеч. Когато е набелязвал някого, който трябва да бъде убит, е очертавал пред строя кръг, викал е по име жертвата, поставял я е в очертанието и ѝ е подавал огледалце, за да се огледа за последно. Обикновено на жертвата е заповядано да си вземе таргата и от кариерата са

Написано от Христо Христов
Четвъртък, 29 Март 2012 15:46

въръщали трупа ѝ, загърнат в сламеник.

Освен, че е биел до припадък, Газдов е имал склонността да нарежда жертвите да бъдат довършвани от бригадирите – най-изявените криминални затворници, докарани от Белене. Сред най-често споменаваните имена са тези на Стоян Узукчиев-Шахо от София, Атанас Иванов Левордашки от Враца, Благой Гайтанджийски – Благо Магарето от Пловдив, Димитър Цветков от София, Антон Шаров – Шаро Кучето от Бургас, които с очевидно усърдие, жестокост и престараване са изпълнявали неговите заповеди.

През ноември 1961 г. Газдов е уволнен от лагера, въпреки жалването му до зам.-вътрешния министър Григор Шопов, че Гогов му се месил в работата по линия на ДС. Петър Гогов, който през август-октомври 1961 г. се разболява и отсъства от лагера оставя за свой заместник Газдов. "След връщането ми партийният секретар на поделението капитан Георги Атанасов ми каза, че в лагера стават страшни неща. Газдов биел наред и се разпореждал задържани да бият други, някои от които починали", заявява Гогов пред следствието.

На партийно бюро в присъствието на началника на Окръжно управление на МВР-Ловеч **Кирил Александров**

се взема решение за освобождаването на Газдов и налагането му на партийно наказание "мъмрене". "Газдов бе жесток човек, постоянно затягаше режима. Той бе уволнен през ноември 1961 г. Формално в предложението писах, че е изпращал въдворявани да му крадат орехи", признава Гогов.

"Биеха ни като животни, храниха ни като животни, работихме като животни", казва в показанията си бившият лагерист **Лозан Лозанов**, попаднал в лагера през 1961 г., защото пътувал без причина с влак от София до Ямбол, като най-точно характеризира, онова, което е ставало преди 50 години в последния лагер на комунизма край Ловеч.

СЛЕДВАЩИЯ ЧЕТВЪРТЪК: УБИИСТВАТА В ЛАГЕРА